

N:o 9.

Ank. till Riksd. kansli den 16 April 1909, kl. 4 e. m.

Första Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande N:o 5 i anledning af väckt motion angående skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om upprättande af en lånefond för odling, utdikning och annan jordförbättring.

Första Kammaren har till utskottets behandling hänvisat en inom denna kammare af friherre *Gyllenstierna* väckt motion n:o 54, hvare motionären hemställer, »att Riksdagen ville besluta att i underdånig skrivelse anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter vederbörlig utredning framlägga förslag till bestämmelse om upprättande af en lånefond för hela riket, i lättare åtkomlig form för odling, utdikning och annan jordförbättring, samt om afsättande af nödiga medel till en dylik fond.

Såsom stöd för sin motion anför motionären:

»Känt är att af Sveriges jord befinna sig stora vidder till följe af bristande utdikning i sådant skick, att de icke bära vare sig skog eller jordbruksprodukter. Andra kanske lika stora områden ligga öde af annan anledning bevuxna med ljung eller lika värdelösa växter.

Då hela ägovidden efter Sveriges officiella statistik i afrundade tal är 41. millioner hektar, utgöres däraf omkring 21 millioner af skogbärande mark. Af återstående uppgår odlad mark och naturlig äng tillsammans endast till 5 millioner, således 15 millioner hektar jord, som för närvarande är värdelös. Af dessa bör man väl kunna beräkna, att minst en tredjedel kan på ett eller annat sätt bringas i kultur, och äfven förr eller senare kommer att göra det. Men äfven på den ofvan beräknade odlade och skogbärande marken återstår mycket att göra för att höja dess bärkraft.

Det torde vara ostridigt, att en ökning af jordens afkastning äfven om den frambringas med lånade medel i hög grad verkar välgörande på landets ekonomiska förhållanden, då det däremot icke alltid är säkert, att den som verkställer arbetet skördar någon vinst. För statsmakterna föreligger därför om icke en skyldighet, så dock ett behof, som bevisar klok omtanke om framtiden, att i möjligast utsträckta grad och på billigaste villkor tillhandahålla medel för dem, som vilja offra tid och arbetskrafter på jordens kultivering. Nutidens jordbruk kräver för att gifva högsta möjliga afkastning ett rörelsekapital, som i de flesta fall saknas hos dess innehafvare.

Hvad har hittills åtgjorts härvidlag? Odlingslånefonderna och frostminskningsanslagen äro afsedda för större odlingsföretag och kräfva, innan bidrag från dem kunna erhållas, förarbeten och utredningar, hvilka icke af hvem som helst kunna åstadkommas. Enligt uppgift hafva härtill anslagna medel under sista året till fullo disponerats. Premieringen af småbruk och utlämnande af premielån kan visserligen i många fall anses som en indirekt hjälp till höjandet af jordens alstringsförmåga, men dels är ansökningsrätten inskränkt till brukare af mindre än 12 hektar åker, dels fordras andra betingelser för att kunna få del af dessa anslag, hvilka ofta icke kunna uppfyllas, särskildt af dem som mest äro i behof af hjälp. Premieringen af odlingsföretag är inskränkt, antagligen för att anslaget skall räcka till för brukare af endast 6 hektar. Skogsvårdsstyrelserna hafva icke medel tillräckliga för kultivering af våra oändliga kalmarker eller utdikning af de stora vidderna försumpad mark.

Om någon anser, att dessa hittills anslagna medel äro under nuvarande förhållanden tillräckliga och stå fullt i proportion med öfriga för landets utveckling och uppehållande nödiga utgifter, så ber jag få uttala som min uppfattning, att han icke tillräckligt klart ser sakens stora innebörd. Sant är, att man icke med konstlade medel bör framkalla en kultur, som sedan kanske icke kan bibehållas, men med den alltjämt ökade efterfrågan på lifsförnödenheter och andra jordbruksalster lär man icke behöfva befara detta. Jag tänker nu icke endast på de stora öde markerna, där utom penningar äfven kommer den stora svårigheten att skaffa folk. Närmast föreligger ett stort behof för de allra flesta af våra mindre hemmansägare och landtbrukare, särskildt i sämre lottade trakter, hvilka, med sina ännu mången gång allt för stora arealer under eget bruk, ej uteslutande genom sitt eget arbete kunna bringa dessa till högsta afkastning, att genom legdt arbete utföra dikningsföretag eller andra jordförbättringar. Vanligaste formen för detta arbete kan man tänka sig sålunda, att, om hjälp till odlingsföretag

kunde bekommas, barnen sättas i tillfälle att stanna i hemmet i stället för att i förtid kastas in till städer och industrisamhällen. Genom familjens förenade arbete skulle egendomen snart nog producera tillräckligt både att föda familjen och amortera skulden.

Den, som känner den jordbrukande befolkningen på olika platser och under olika förhållanden, vet, att mången ny åker skulle kunna brytas och att det icke alltid är brist på arbetskraft, som är orsaken till att det icke göres. Jag tror mig äfven veta, att många behjärta detta och att det endast är svårigheten att finna en betryggande form för lånens utlämnande, som gör att icke frågan redan är löst. Ett skäl för att frågan just nu bör dryftas är den rådande arbetsbristen i städerna, då det ur social synpunkt är önskligt att återbörda till landsbygden en arbetskraft, som där så väl kan användas. Genom hushållningssällskapens ombuds skrifvelse till Kungl. Maj:t om bildande af en täckdikningslånefond kan väl endast en del af frågan vara väckt till lif och då hushållningssällskapens verksamhetsområden säkerligen äro för stora för att rätt kunna kontrollera lånesökandes ekonomi, medlens behöflighet och rätta användning, deras ansvarighet redan hårdt anlita af egnahemsrörelsen, och arbetstiden för deras förtroende- och tjänstemän ej kan räcka till för de besiktningar, som erfordras, synas mig lånen på annat sätt böra förmedlas, exempelvis af kreditföreningar, bildade på andelsprincipens grund, eller af kommunerna genom kommunalnämnderna eller särskildt utsedda personer. Visserligen kunna kommunerna ej åläggas denna risk, men bör det väl ligga i deras eget intresse att öka jordens produktion och därigenom sin egen bärkraft och sina medlemmars ökade välstånd. Ansvarssummornas storlek bör naturligen liksom öfriga kommunala lån af Kungl. Maj:t pröfvas. Skulle någon ändring af kommunallagarna härför erfordras, borde väl detta icke möta öfverstigliga hinder. Den af Riksdagen 1906 beslutade norrländska nyodlingsfonden och den af Kungl. Maj:t med anledning af Riksdagens skrifvelse utfärdade kungörelsen angående villkoren för dess användande synas mig vara lämpligaste formen för nytt anslag, afsedt för hela riket med ändrade bestämmelser i den riktning att det kunde användas äfven till förbättrande af redan odlad eller skogbärande mark samt förmedlas äfven genom annan myndighet än hushållningssällskap och landsting.

De stora lifsfrågorna om landets representation, om försvaret, om lagändringar, administration och förvaltning m. fl. hafva en benägenhet att alltför mycket träda i förgrunden för dem, som samlas i politiskt arbete, till den grad att icke alltid tillbörligt afseende fästes vid frågor,

som röra utvecklingen af landets naturliga inkomstkällor, hvilka man dock icke helt bör öfverlämna åt den enskilda företagsamheten att utveckla.

Åtminstone i många trakter af vårt land föreligger här ett verkligt stort behof, och är hela denna fråga af stor räckvidd och utomordentligt stor betydelse för fosterlandets framtida ekonomiska välstånd

*Utskottets
yttrande.*

Motionären håller före, att från statens sida ännu icke tillräckligt åtgjorts till höjande af vår svenska jords alstringsförmåga.

De statens hjälpkällor, som vid mera omfattande företag stå till buds, nya odlingslånefonden och allmänna frostminskningsanslaget, anser motionären vara omgjordade af alltför många villkor, hvarjämte han anför, att de under det sist förflutna året till fullo disponerats.

Enligt hvad utskottet inhämtat, har af den miljon, som Riksdagen alltsedan år 1883, hvarje gång för fem år, medgifvit få årligen användas till lån enligt vissa allmänna villkor och bestämmelser ur nya odlingslånefonden, under senaste femårsperiod såsom låneunderstöd anvisats:

År 1904	388,050
» 1905	545,700
» 1906	623,550
» 1907	939,500
» 1908	1,272,000

Under sistlidna år har alltså miljonen öfverskridits, men enligt hvad utskottet inhämtat har detta berott på, att två mycket stora torrlägningsföretag, båda på Gottland, på en gång tillstött nämligen Roma- och Storemyr med ett lån af 205,800 och Mästermyra med ett lån af 302,700, hvarför anvisning å påföljande års tillgångar måste gifvas.

Emellertid läser någon anledning att befara, att någon låneansökan skulle behöfva afslås på grund af bristande medel i denna fond, alls icke förefinnas.

Af allmänna frostminskningsanslaget återstod vid utgången af år 1908 32,350 kronor.

För ensamt Norrland står det norrländska afdikningsanslaget till buds och för Norrland och Dalarne den norrländska nyodlingsfonden.

Till stöd och hjälp för de odlingsföretag som för småbrukare kunna förekomma, finnes att tillgå det anslag af 50,000 kronor, som numera hvarje år plägar af Riksdagen beviljas, att i första hand användas till

understödjande och premiering af sådana mindre odlingsföretag, hvilka icke på annat sätt kunna komma i åtnjutande af statsbidrag. Egna hems låneinstitutionen är också af den art, att den bör i rätt stor omfattning framkalla nyodlingar. Likaså måste, såsom äfven motionären framhåller, utlämnandet af premielån samt premieringen af småbruk verka eggande för småbrukares odlingshåg.

Otvifvelaktigt är dock, att odlingsföretag till art och omfattning ligande emellan dem, för hvilka nya odlingslånefonden är att tillgå, och den för hvilka småbrukarelånen stå till buds, kunna förekomma, och utskottet vill icke bestrida, att en fond för mellersta och södra Sverige, motsvarande den nu endast för Norrland och Dalarne gällande fonden, skulle bidraga till uppodlande af stora arealer nu obruten mark.

För låns utfående ur den norrländska nyodlingsfonden kräfvades ingen invecklad utredning, och denna fond har allt sedan den bildades varit synnerligen hårdt anlitad. Anledningen till att Norrland och Dalarne härutinnan äro mera gynnsamt ställda än öfriga delar af vårt land, torde få sökas däri, att Norrland allmänt på grund af säregna förhållanden anses vara den landsdel, där framför andra ny bygd bör brytas, och att för Norrland gälla undantagslagar, som i andra hänseenden för denna landsända föreskrifva strängare bestämmelser än nu för öfriga delar af riket äro stadgade.

Att under nu rådande brist på arbetskrafter å landet genom ytterligare lånemöjligheter egga hågen till nyodlingar i större omfattning, synes utskottet emellertid icke vara lämpligt.

I vida delar af Svea- och Göta land är redan nu så mycken åker bruten, att en stor del däraf på grund af bristande arbetskraft icke får den häfd, som vore önskvärd.

Därför synas stora skäl föreligga att i första hand egna den redan brutna jorden en intensivare skötsel, innan med lånta medel den odlade arealen ytterligare ökas, och utskottet håller före, att det är lyckligare, när gårdsinnehafvaren icke företager nyodling i annan ordning än vid lägliga tillfällen och utan anlitande af lånevägen.

Motionären afser äfven, att den af honom föreslagna lagen skulle användas förutom till nyodling och afdikning äfven till »annan jordförbättring.»

Motionären erinrar själf om att hushållningssällskapens ombud sistlidet år aflåtit en skrivelse till Kungl. Maj:t angående bildande af en täckdikningslånefond, och utskottet har inhämtat, att denna fråga är under utredning hos landtbruksstyrelsen.

Någon annan art af hvad motionären afser med »annan jordförbättring», anser utskottet i hvarje fall icke lämpligen, utom hvad småbruk beträffar, böra utgöra föremål för statslåneunderstöd.

På grund af hvad nu anförts, hemställer utskottet,

att ifrågavarande motion icke må till någon åtgärd föranleda.

Stockholm den 16 april 1909.

På utskottets vägnar:

A. WACHTMEISTER.
